

pogled proti glavnemu oltarju

Nad oltarno mizo je nastavek z nišo, okrog nje pa so domiselno razporejeni akantusovi listi, povezani s skorajda že rokokojsko razgibanim trakovjem, med katerim posedajo goli angelčki, za katere se zdi, kakor da z listi in trakovjem krasijo in veličajo sv. Frančiška Ksaverija. V atiki z baldahinom je podoba Matere Božje, v niši je soha sv. Frančiška Ksaverija, v nišah ob tabernaklju pa sta shranjena dva srebrna relikviarja v obliki monštrance z relikvijami sv. Frančiška in sv. Neže. V srebrnem ostensoriju so ostanki sv. Notburge in drugih svetnikov. Na vsaki strani je prehod v ozadje. Nad prehodom stojita angela, izdelana v naravni velikosti dečka, obrnjena proti tabernaklju. Opremljena sta z napisom v latinščini. Njuna oblačila so v skladu z akantusovimi ornamentmi v oltarnem nastavku. Ob navadnih dneh je osrednja niša oltarja zapirala oljna slika umirajočega sv. Frančiška Ksaverija, delo baročnega slikarja Valentina Metzingerja (1699 - 1759); danes visi slika na steni levo od oltarja sv. Ane.

angel z glavnega oltarja

Oltarja v stranskih kapelah sta novorenesančna iz 2. polovice 19. stoletja; izdelal ju je Štefan Čadež iz Dupljan. Oba sta ohranila prvotni dragoceni sliko v osrednjih nišah. V kapeli sv. Marjete je Metzingerjeva slika Smrt sv. Jožefa, v atiki pa slika sv. Marjete. Temu slikarju pripisujejo tudi sliko sv. Walburge, ki je nekoč visela v stranskem oltarju, in sv. Frančiška Saleskega, ki sedaj visi na severni strani svetišča.

V kapeli sv. Janeza Nepo muka visi v osrednji niši oljna slika Smrt sv. Janeza Nepomuka, zrelo delo enega najboljših slovenskih baročnih slikarjev Fortunata Berganta (1721 - 1769), z vsemi slogovnimi

Valentin Metzinger: Smrt sv. Jožefa

značilnostmi tega slikarja, ki je naslikal tudi sliko Marije Dobrege Sveta, katero je za veselogorsko cerkev pridobil župnik Alojzij Košir leta 1877. V atiki je slika Angela Varuha, delo Matije Bradaške (1852 - 1915).

Oltarja ob krajnih stranicah osmerokotnika sta tudi novorenesančna; levi je posvečen sv. Ani, desni pa Lurški Materi božji. Oba je izdelal Janez Vurnik iz Radovljice. Prižnica je iz leta 1744 in je lesena, posebnost pa so tudi orgle iz leta 1751, ki jih je naredil Marko Göbl iz Ljubljane.

Valentin Metzinger: Sv. Marjeta

Stvariteljski učinek baročne umetnosti je popoln tako v arhitekturi, kakor tudi v opremitvi. To veliko delo moremo pripisati ambicijam novomeškega prošta Jurija Frančiška Ksaverja de Marottija, njegovemu mediteranskemu poreklu, visoki izobrazbi, družbenemu položaju in zvezam, ki so segale mimo Ljubljane v Furlanijo. Razsvetljeni mož se ni ustrašil kritičnih pripomb nasprotnikov, ki so letele na njegov visoki položaj cerkvenega dostojanstvenika in je prav na Veseli Gori svojo konceptualno zamisel v duhu baroka izpeljal do konca.

Zasnova in realizacija: **STUDIO 5** Marko Kapus
Besedilo: dr. Marko Marin
Fotografija: Marko Kapus
Izdajatelj in založnik: Župnijski urad Šentrupert
Priprava in tisk: Marginalija
Šentrupert, februar 1996

v objemu

Slovenija

**Cerkev sv. Frančiška
Ksaverija na Veseli Gori**

TEMENICE IN MIRNE

detajl freske z romarsko procesijo na Veselo Goro

V času, ko je nastala romarska cerkev sv. Frančiška Ksaverija na Veseli Gori, je pobožnost do sv. Frančiška dosegla svoj višek. Svetnik je razburkal takratni katoliški svet kot najintimnejši prijatelj ustanovitelja Družbe Jezusove Ignacija Lojolskega, ki ga je spodbudil, da se je odpravil na misijonsko pot po Daljnem vzhodu, kjer je dosegel nenavadne spreobrnitve in uspehe. Vzporedno z uspehom Družbe Jezusove sta rasli tudi čast in moč njenega ustanovitelja Ignacija in njegovih prijateljev, med katerimi je bil Frančišek na prvem mestu. Skupaj z Ignacijem sta bila leta 1622 razglašena za svetnika. Odslej so se pobožnosti do teh dveh svetnikov naglo širile po Evropi. Nekaj let pred Veselo Goro je na Slovenskem zaslovela božja pot k sv. Frančišku Ksaveriju na Straži pri Gornjem Gradu.

pogled na cerkev s severozahoda

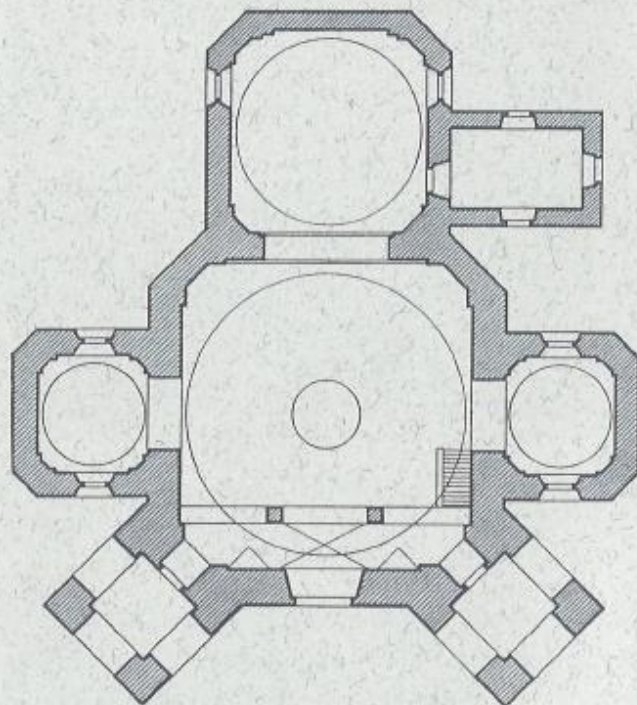
Ob njej je dobil spodbude za gradnjo cerkve na čast svojemu patronu tudi novomeški prošt, arhidijakon za Dolenjsko in vikar oglejskega patriarha Jurij Frančišek Ksaverij de Marotti (1683 - 1740). Za Veselo Goro se je odločil zaradi razpadajoče cerkve sv. Marjete, ki je spadala pod oblast novomeške proštije, kamor je bila že leta 1493 inkorporirana šentruperška župnija. Ker je bila cerkev sv. Marjete ena njenih najstarejših podružnic, je bil novomeški kapitelj dolžan skrbeti zanjo. V času turških vpadov, zlasti v letih 1488 in 1489, je bila cerkev sv. Marjete popolnoma razdejana, k temu so pripomogli v času Lutrovih nemirov še protestanti, tako da jo do konca nikakor niso uspeli popraviti. Na pobudo okoliških vlastelinov se je prošt Marotti odločil, da bo staro cerkev podrl, gradivo porabil za novo cerkev, spomin na sv. Marjeto pa ohranil tako, da bo njen oltar vključil v severno kapelo nove cerkve.

zunanjščina z jugovzhoda

Temeljni kamen za novo cerkev je prošt Marotti posvetil 1. septembra 1723, 4. septembra 1735. leta pa je ob večdnevni svečanosti posvetil tudi cerkev. Ob tej priložnosti je pridigal tudi znameniti jezuitski pridigar Jernej Basar (1683 - 1738). Njegove pridige so bile objavljene in so za tisti čas dragocen doprinos k razvoju slovenskega knjižnega jezika.

Cerkev je po svoji idejni zasnovi in izvedbi posebnost v slovenski baročni stavbni dediščini. Zasnovana je na osmerokotnem tlorisu osrednjega dela, k njemu je na zahodu prizidano svetišče, na severni in južni strani stranski kapeli, na vzhodu pa diagonalno zasukana zvonika. Obrnjeno orientacijo zahod - vzhod je narekoval preračunan vtis pročelja na dve smeri: na magistralno cesto Trebnje - Mokronog in na neposredni prihod na goro po vzhodni strani vzpetine. Kakor zunanost je tudi notranost vsa nemirna. Občutek enotnosti prostornine razbija pogledi na stranske kapele in okoliške oltarje. Vrednosti stene kot arhitekturnega člena negirajo freske s težnjo izhoda iz prostora, s pogledi na slikane arkade v nadstropjih in z oboki, odprtimi v nebesne višave. Baročni videz povečujejo še proti vzhodu obrnjeno pročelje ter visoka in široka okna, skozi katera prodira svetloba. Razpršena luč bogati pozlate oltarjev in barvne lestvice slik velikih slikarskih mojstrov baroka.

tloris

Na začetku je bila vsa cerkev bela. Leta 1760 pa jo je poslikal s freskami Anton Tušek iz Škofje Loke. Nad velikim oltarjem je naslikana podoba vere, upanja in ljubezni. V kupoli spremljajo angeli sv. Frančiška v nebeško slavo, pred slikano arkadno arhitekturo pa je portret takratne avstrijske cesarice Marije Terezije z dvoglavim orlom in v kraljicah poosebljene dežele, v katerih je sv. Frančišek misijonaril: kraljica s krokodilom, kraljica z levom in slonom, zamorska kraljica s tigrom in leopardom. V kotih so naslikani čudeži sv. Frančiška iz njegovega misijonskega življenja: sv. Frančišek reši moža samomora, rak reši Frančiškov križ iz morja, sv. Frančišek obudi mrtliča in Bog kaznuje pregrešno mesto.

Anton Tušek: Ženska s kačo

V veliki kupoli je na vrhu naslikana sv. Trojica, okoli nje pa se v velikih arkadnih lokih zvrsti devet personificiranih čednosti v podobah angelov: angel modrosti, angel ponižnosti, angel zatajevanja, angel daritve, angel pravice, angel čistosti, angel trpljenja, angel usmiljenja in angel radodarnosti. V področju kupole so naslikani čudeži, ki jih pripisujejo sv. Frančišku na Veseli Gori: ženska z berglami, ženska s kačo, ozdravljen bolnik in ozdravljena bolnica. Nad pevskim korom je napis, ki pove, da je dal posestnik Hmeljnika Filip Grebin cerkev sv. Frančiška obnoviti in poslikati. Kako je ta malo znani slikar z veseljem opazoval takratno vsakdanje življenje, je pokazal na upodobitvah dveh procesij na Veselo Goro, kjer se dobro vidijo prvotne oblike zvonikov in noše upodoblencev pri čudežih.

V kapeli sv. Janeza Nepomuka je v kupoli upodobljen sv. Janez Nepomuk v nebeški slavi, spodaj pa prizori iz življenja tega svetnika. V kapeli sv. Marjete je v kupoli podoba svetnice v nebeški slavi, spodaj pa Beg v Egipt, Marijina poroka in sv. Družina.

Fortunat Bergant: Sv. Janez Nepomuk

Cerkev je bogato opremljena z baročnimi umetninami. Zelo izviran je veliki oltar iz leta 1735, prvovrstni izdelek novomeške rezbarske delavnice zlatih oltarjev.